

2010:42

ANTIKVARISK KONTROLLRAPPORT

Marma läger

UTVÄNDIGT UNDERHÅLL AV BYGGNADER PÅ MARMA LÄGER, ÄLVKARLEBY SN, ÄLVKARLEBY KN

UPPLANDSMUSEET

Per Lundgren 2010

Omslagsfotografi: Badhuset efter restaurering
Foto: Per Lundgren, Upplandsmuseet 2010

Upplandsmuseets rapporter 2010:42
ISSN 1654-8280
© Upplandsmuseet 2010

UPPLANDSMUSEET

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län
adress S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala telefon 018-16 91 00 telefax 018-69 25 09 hemsida www.uppmus.se postgiro 51 99 35-1 bankgiro 128-1245
org.nr 817600-7071

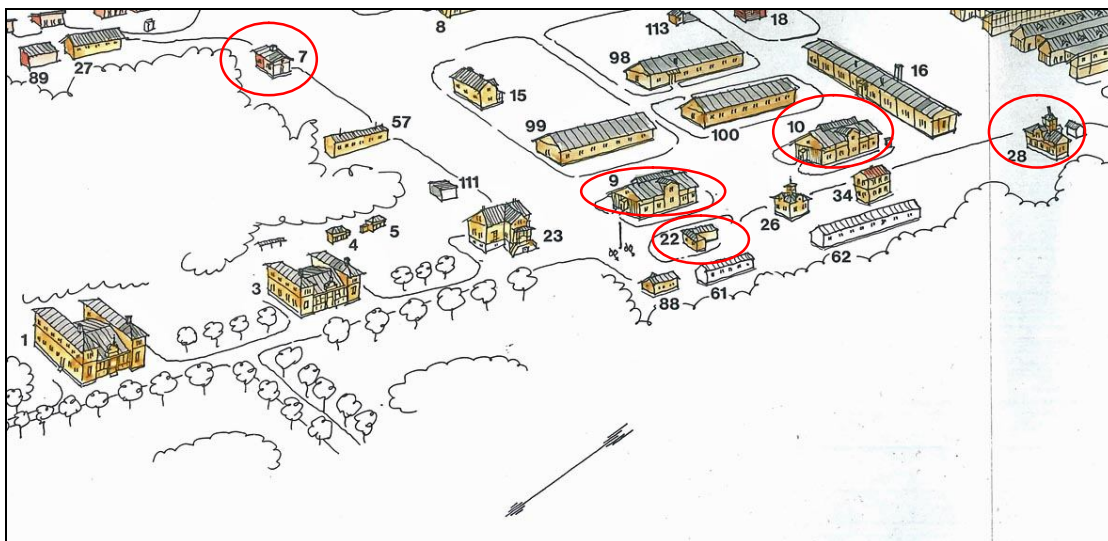
INNEHÅLL

Sammanfattning av utförda arbeten	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	7
Generellt	7
By 007, smedja	8
By 010, mellersta stambaracken	12
By 009, norra stambaracken	20
By 022, brandbod	24
By 028, badhus	26
Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten	30
Övriga handlingar med relevans för ärendet	31

Sammanfattning av utförda arbeten

Åtgärderna har innefattat utvändigt underhåll av smedjan (by 7), norra stambaracken (by 9), mellersta stambaracken (by 10), brandboden (by 22) samt badhuset (by 28) på Marma läger.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnad 007, 009, 010, 022 och 028, Marma läger
Socken	Älvkarleby
Kommun	Älvkarleby
Beställare	Fortifikationsverket
Projektledare	Fortifikationsverket genom Erik Larsson
Arbetshandlingar	Fortifikationsverket och Carl Bro Stockholmkonsult AB
Entreprenör	ge Holmgrens Bygg AB, Gävle ue Måleri: Homestyling Måleri AB ue takarbeten: KANTAK AB ue plåt: Åkerlinds Plåt AB ue målning plåt: Plast och Målningsteknik AB Ställningsbyggare: MJ Ställningsbyggarna AB
Antikvarisk kontrollant	Upplandsmuseet genom Per Lundgren
Byggnadstid	2010-04 - 2010-10
Antikvarisk slutbesiktning	2010-10-25

Historik med relevans för ärendet

Bebyggelsen på Marma läger uppfördes huvudsakligen 1880 för Svea Artilleriregemente. Regementet lämnade Marma 1963 och 1995 blev det statligt byggnadsminne.

Åtminstone de enklare lägerbyggnaderna tycks ursprungligen ha haft en färgsättning med tunn, brunpigmenterad fernissa på fasadfälten och en mörkare brunpigmenterad fernissa eller eventuellt täckfärg på listverken. Denna färgsättning blottades vid en rivning 1996 av en tillbyggnad på badhuset.

Norra stambaracken strax efter uppförandet

Innan restaureringen var de flesta av byggnadernas bottenvåningar rosa med grå listverk. Den rosa färgen har troligen uppstått genom användning av en alkydfärg med icke ljusäkta pigment. När man skrapade försiktigt på ytan så kom den ursprungliga ockra nyansen fram under den rosa.

Utförda åtgärder

Generellt

Åtgärderna har innefattat exteriöra underhållsarbeten.

Fasaderna har till största delen skrapats träreana med hjälp av infravärme. Takföter har skrapats till fast underlag. Rötskadade panelpartier har lagats i med ny panel. Större torrspäckor och isärkrupna sponter har kittats. Därefter har fasaderna målats med Ottossons linoljefärg i enlighet med tillverkarens anvisningar. De använda färgerna är brutna efter pigment och inte efter NCS-värde. Fasadtorna har målats gula enligt linoljefärgslikare 2A-94 och listverk etc. grå enligt linoljefärgslikare 4C-94. Detta är samma färger som användes vid de senaste fasadrenoveringarna.

Fönstren har renoverats. I de fall glaset var trasiga byttes de ut mot nya handblåsta glas. Fönstren och karmarna målades grå enligt linoljefärgslikare 4C-94.

Byggnadernas skyltning har setts över och byggnaderna har fått nya årtals- och husnummerskyltar.

2010-06-22. Brandboden (by 22) innan restaurering, med husnummerskylt som byttes ut.

2010-10-25. Brandboden efter restaurering. Byggnaderna har fått nya nummerskyltar av emaljerad plåt. Skyltarna är levererade av Falu Emaljskyltar.

2010-10-25. Badhuset efter restaurering. Byggnaderna har fått nya årtalsskyltar. Siffrorna är smidda av Smed-Johan i Sandviken.

Stambarackerna har fått ny täckning med papp, smedjans plåttak har omtäckts och bastuns plåttak har lagats och målats. Byggnader med stenfot har fogkompletterats. Körbroarna i betong till stambarackerna har gjutits om.

By 007, smedja

Det gamla plåttaker revs och ett nytt förprimat plåttak lades med enkelfalsning och samma plåtformat och läggningsmönster som tidigare. Ståndfalsarna är ca 35 mm höga och falsat plåtmått är 52 x 113 cm. Plåten målades med Ottosons svarta linoljefärg, ca NCS 9500.

Takfoten var målad med en mycket tunn grå färg. Under denna satt en ockra färg. Takfotsbräderna målades i ockra 2A-94 i enlighet med fasaden och sparrändarna i grått 4C-94 i enlighet med listverk på övriga byggnader. Även portarna målades med grå 4C-94.

Skorstenen plockades ner och återmurades ovan nock. Efter färdigställande återmonterades befintligt överbeslag.

2010-05-07. Smedjan från öster innan restaurering.

2010-05-07. Plåttaket innan omläggning. Taket hade omfattande ytrost, klammerlossning och på vissa ställen genomrostade partier.

2010-05-07. Skorstenen innan restaurering.

2010-05-20. Skorstenen under restaurering. De övre skiften har murats om.

2010-05-20. Den restaurerade skorstenen. Överbeslaget demonterades vid ommurningen och återmonterades sedan.

2010-06-22. Smedjan efter restaurering. Det nya plåttaket lades i samma mönster som det gamla, med hakfalsar på linje och falsat plåtformat 52 x 113 cm (60 x 120 cm plåt). Taket målades med svart linoljefärg.

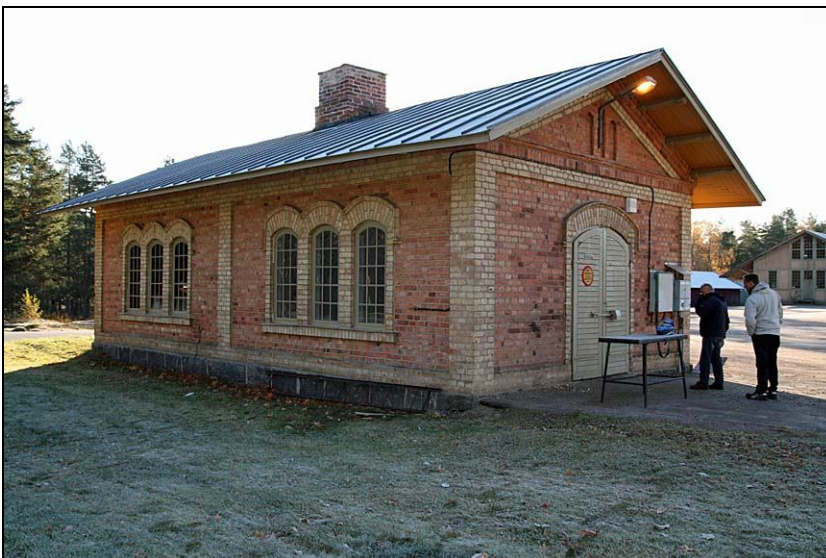
2010-06-22. Skorstenen efter färdiglagt plåttak och återmonterat överbeslag.

2010-10-25.
*Smedjan från
öster efter färdig-
ställda arbeten.*

2010-10-25.
*Smedjan från
väster efter
färdigställda
arbeten.*

2010-10-25.
*Smedjan från
nordväst efter
färdigställda
arbeten.*

2010-10-25.
*Smedjan efter
färdigställda
arbeten.*

2010-10-25.
*Smedjan efter
färdigställda
arbeten. Fogen
mellan karm och
mur har kom-
pletterats med
kalkbruk.*

By 010, mellersta stambaracken

2010-04-22.
*Mellersta stam-
baracken från
sydväst. Innan
restaurering.*

Ett nytt papptak lades ovanpå det befintliga, med samma täckningsätt. Det nya papptaket är utfört med takpapp Temaflex SBA 5500. Den gamla fotplåten vid takfot och gavlar bibehölls. Befintlig papp skars av ned mot plåtens knäck och ny papp klistrades mot fotplåten efter att plåten rengjorts från rost och målats. Skärmtaket för ventilationshuvorna saknade fotplåt och pappen var nedvikt och spikad mot en träläkt. Ny papp viktes ned och spikades enligt befintligt utförande. Skärmtaket hade innan åtgärderna partier som saknade papp och där var underbrädningen rötskadad. Den reparerades genom utbyte av bräder. Anslutningen till skorstenen gjordes likt befintligt och plåtstosen behölls. Stosens anslutning till skorstenen kompletterades med elastisk fogmassa för att säkerställa tätheten. Ventilationshuvorna ströks med svartpigmenterad tjära.

Skorstenarna fogkompletteras med kalkbruk. De två skorstenarna mot byggnad 16 plockades ned till helt skift och återmurades med kalkbruk. Sönderrostade skorstensöverbeslag ersattes med nya i utförande likt befintligt.

Betongramperna göts om.

2010-10-25. På en mindre del av den norra fasaden var panelen så skadad att den fick bytas ut. Ny panel med samma utförande som befintligt skarvades i med förskjutna skarvar.

2010-05-07. Mellersta stambaracken från sydväst under pågående färgborttagning.

2010-05-07. Detalj av huvudtakfallets anslutning till takkupans vägg. Innan omläggning.

2010-05-07. Skärmtaket för ventilationshuvarna innan omläggning. Pappen var nedvikt och spikad mot en träläkt.

2010-05-07. Det gamla papptakets utförande i takfoten. Sprängblecket är nedknäckt och pappen har böjts ned mot plåten. Blecket var i god kondition och behövde inte bytas ut. Istället skrapades det och målades

2010-05-07. Skorstenens plåtstos innan omläggning.

2010-05-07. Skorsten innan restaurering.

2010-06-22. *Skorsten efter restaurering och takfall med ny papp.*

2010-06-22. *En av skorstenarnas överbeslag var sönderrostat och ett nytt beslag tillverkades med det gamla som förebild.*

2010-06-22. *Ventilationshuvarnas skärmtak hade bristfällig papp-täckning i takfoten och mindre partier av underbrädningen fick bytas ut.*

2010-06-22. Efter restaurering.

2010-06-22. Efter restaurering. Skärmtaket ovanför ventilationshuvven har reparerats och fått ny papp-täckning. Pappen har vikits runt kanten och spikats.

2010-06-22. Efter restaurering. Ventilationshuvven har strukits med svartpigmenterad trätjära.

2010-06-22. Ett av dörrbladen till den norra entrén var vattenskadat och fick en ny stomme av plywood. På utsidan försågs dörren med lig-gande panel i samma utförande som tidigare.

2010-10-25. Mellersta stambaracken från sydost efter restaurering.

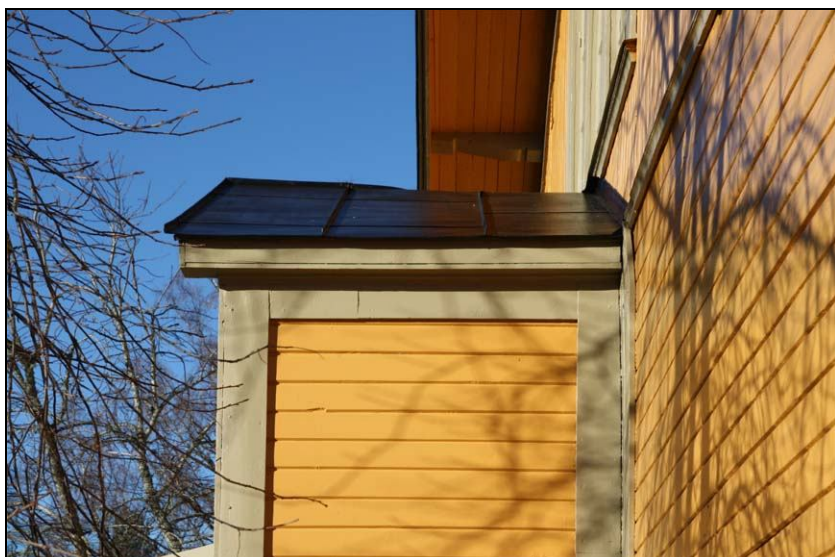
2010-10-25. Mellersta stambaracken från nordväst efter restaurering.

2010-10-25. Stenfoten vid det nordvästra hörnet efter restaurering. Fogarna har kompletterats med kalkbruk.

2010-10-25. Efter restaurering. Detalj av nygjuten körbro.

2010-10-25. Efter restaurering. Skärmtaket av plåt har rengjorts och målats.

2010-10-25. Skorstenen efter restaurering.

By 009, norra stambaracken

Samma åtgärder har vidtagits som på by 010. Se vidare denna byggnad.

2010-05-07. Norra stambaracken från sydväst. Innan restaurering.

2010-08-11. Norra stambaracken från norr. Under restaurering. All färg på gavelfasaden har avlägsnats.

2010-09-20. Skärmtaket reparerades med enstaka nya bräder.

2010-09-20. Huvudtakfallet och takkupans takfall efter omläggning.

2010-09-20. Det plåtklädda skärmtaket över entrén. Plåten rengjordes och målades sedan.

2010-09-20. Form-sättning inför om-gjutning av betong-ramp.

2010-10-25. Norra stambarracken från söder. Efter re-staurering.

2010-10-25.
Norra stambarracken från norr.
Efter restaurering.

2010-10-25.
Renoverat fönsterparti på västra fasaden. Efter restaurering.

2010-10-25.
Fasad mot öster.
Efter restaurering.

By 022, brandbod

Brandbodens fasader skrapades och målades och dörrbladen försågs med 10 mm plywood i stället för befintliga masonitskivor. Papptaket byttes inte utan fick ligga kvar.

2010-04-22.
Brandboden från nordost. Innan restaurering.

2010-05-07. *Brandboden från söder. Innan restaurering.*

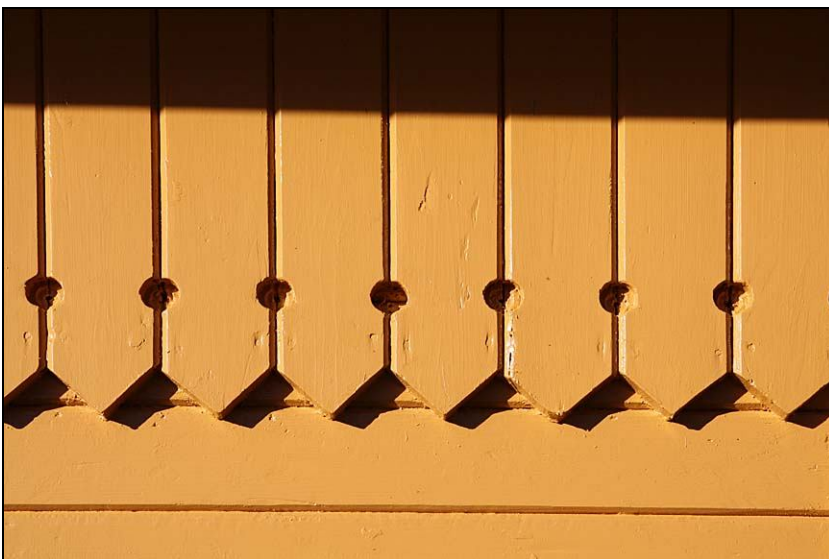

2010-10-25. Brandboden från sydost.
Efter restaurering.

2010-10-25. Brandboden från söder.
Efter restaurering.

2010-10-25. Detalj av
brandbodens snickarglädje efter restaurering.

By 028, badhus

2010-04-22. Badhuset från nordost innan restaurering.

Badhuset renoverades senast 1996. Då revs en tillbyggnad från 1950-talet och fasadytorna som hade dolts av tillbyggnaden målades i samma färger som resten av byggnaden.

Vid en statusinventering 1995 bedömdes takplåten vara i ”skapligt” skick, men med ett matt och flagande färgskikt som behövde ommålas. Vaktbyggnaden konstaterades vara målad med stenkolstjära och därför beslöt man att fortsätta med sådan bstrykning på denna byggnad. Samma sak gällde troligen badhuset, som någon gång, troligen efter 1996, har strukits med Hagmanit eller liknande, en färg som är kompatibel med stenkolstjära. Plåten var i gott skick, undantaget fotplåt och fotränna som i vissa partier hade kraftiga rostskador. Den befintliga färgen gjorde det tekniskt olämpligt att använda linoljefärg utan en total rengöring ner till plåt och erfarenheter från tidigare visar att det är mycket svårt att fullständigt avlägsna Hagmanit. Efter utvärdering av provytor målades taket om i sin helhet med Isotrol Takgrund efter högtryckstvätt med 200 Bar. Slutstrykning skedde med Isotrol Finish, en blank, svart alkydfärg. För den nya fotrännan användes förprimad plåt som beströks med Serablock Super innan målning med Isotrol Takgrund och Isotrol Finish likt övriga taket. Stuprören byttes ut med nya i samma dimension. De nya stuprören är i Aluzink och kommer att målas om 2 – 3 år.

Entrédörren har fått ett nytt överljus där det ursprungligen satt ett. Det nya överljuset är uppdelat i tre rutor.

2010-08-25. *Provstrykning på nedre delen av norra takfallet med Isotrol på rengjord yta samt Hagmanittäckt yta.*

2010-08-25. *Fotränna vid norra takfallets östra hörn innan restaurering.*

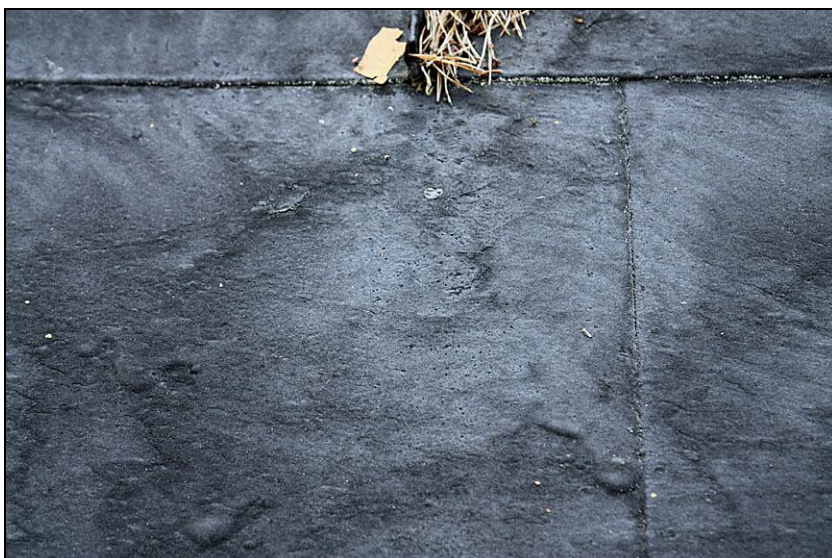
2010-05-20. *Badhuset från öster efter skrapning av nedre delen av fasaderna. Den östra gaveln frilades från en senare tillbyggnad vid en restaurering 1996 och målades då med linoljefärg i dagens färgsättning.*

2010-05-07. Badhuset från sydost efter skrapning av nedre delen av fasaderna.

2010-08-11. Badhuset under restaurering. Väggfältet mitt i bild inramades tidigare av en slät trälist och innanför ramen satt en årtalsskylt av masonit. Väggfältet har inskarvad panel som tycks täcka en äldre öppning.

2010-08-11. Badhusets plåttak var struken med någon typ av asfalts- eller tjärprodukt, troligen Hagmanit.

2010-08-11. Badhuset från sydost efter grundstrykning.

2010-10-25. Badhuset från sydost efter restaurering.

2010-10-25. Badhuset efter restaurering.

2010-10-25. *Badhuset från nordväst. Efter restaurering.*

2010-10-25. *Ny fotränna och fotplåtar. Efter restaurering.*

Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten

Arbetena har utförts i enlighet med godkända handlingar. Smärre avvikelser har skett efter samråd med antikvarisk medverkande och godkännande av beställaren.

Vid slutbesiktningen återstod mindre arbeten. Bland annat kommer målning av nya stuprör att ske i ett senare skede. Grundsocklarnas nya fogningar av kalkbruk kommer att tonas ner något så att färgen blir mer lika befintliga fogningar. Se vidare slutbesiktningsprotokoll.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 2010-01-22 Riksantikvarieämbetet: yttrande
- 2010-04-22 Fortifikationsverket: Protokoll från startmöte/byggmöte 1
- 2010-05-10 Upplandsmuseet: Minnesanteckningar från möte 2010-05-07
- 2010-05-20 Fortifikationsverket: Protokoll från byggmöte 2
- 2010-06-22 Fortifikationsverket: Protokoll från byggmöte 3
- 2010-06-22 Fortifikationsverket: Utlåtande över förbesiktning FB-1
- 2010-08-10 Lars Larsson Mellansvenska Plåtkonsult AB: Rapport efter okulärbesiktning av yttertak, badhuset
- 2010-08-11 Fortifikationsverket: Protokoll från byggmöte 4
- 2010-09-20 Fortifikationsverket: Protokoll från byggmöte 5
- 2010-09-20 Fortifikationsverket: Utlåtande över förbesiktning FB-2

